

SUDETY – NĚMECKÁ OKUPACE JIŽNÍ MORAVY

Rok 1938, tedy právě před šedesáti lety, přinesl v Evropě růst napětí s vyhlídkou na ničivý válečný konflikt. Německo, vedené Adolfem Hitlerem, bylo strůjcem řady provokačních akcí, jako byl v dubnu toho roku "anšlus" Rakouska. Na tom nezástalo. Hitler opakovaně prohlašoval, že jeho cílem je likvidace Československé republiky. Západní mocnosti se v jednání s Hitlerem daly na cestu ústupků. Ta je zavedla až k souhlasu s odtržením československých oblastí, obývaných z velké části Němci, a s jejich připojením k Říši. Důsledkem této politiky pak byly podpisy zástupců Německa, Itálie, Velké Británie a Francie na tak zvané Mnichovské dohodě, která byla stvrzena dne 30. září 1938. Zástupci Československé republiky, o jejíž území se v Mnichovské dohodě jednalo, nebyli jako partneři s právem podpisu k tomuto potupnému aktu vůbec přizváni. Území spřáteleného státu Československa bylo obětováno zástupci Velké Británie a Francie v marné naději, že Mnichovskou dohodou zažehnají nebezpečí války v Evropě. Podle Mnichovské dohody bylo Německo zplnomocněno splnit Hitlerovy, podle jeho vlastních slov "poslední územní požadavky v Evropě", obsazením těch částí Československa, které ve své interpretaci práva Hitler označoval za Sudeťland. Všechna takto označená území měla být obsazena německou brannou mocí v pěti etapách v období od 1. do 10. října 1938 a pak "včleněna" do Velkoněmecké říše. Tak se i stalo. O něco později v říjnu a v listopadu bylo provedeno několik drobných dodatečných úprav hranic mezi zbytkem Československa a Velkoněmeckou říší, při kterých bylo okleštěnému Československu mimo jiné vráceno několik málo poštovních úřadů, zatímco o něco větší počet těchto úřadů připadl do oblasti okupované Německem.

Vzhledem k velice rozsáhlé problematice okupace československého pohraničí byla jako připomínka oněch tragických dnů pro tento příspěvek zvolena pouze oblast jižní Moravy. Tato oblast, určená k okupaci, byla německým vojskem obsazena v páté etapě od 8. do 10. října 1938. Ocitla se v ní města jako Břeclav, Hrušovany, Hustopeče, Mikulov, Miroslav, Moravský Krumlov a Znojmo a spolu s nimi mnoho městeček a obcí.

Okupace měla, kromě jiného, za následek okamžité a velmi podstatné změny v poštovní organizaci daného území, které bez prodlení přešlo pod německou poštovní správu. Protože se obsazené území stalo součástí Říše, byly změněny poštovní sazby v soulase s tehdejšími poštovními sazbami platnými v Německu. Ode dne obsazení Sudet byl zbytek Československa považován za cizinu a v obsazeném území, součásti Říše, tedy začaly platit pro zásilky do zbytku Čech a Moravy poštovní sazby do zahraničí. Tato situace existovala až do 15. března 1939, kdy byl zbytek "Čechy a Morava" obsazen a přeměněn v "Protektorát Böhmen und Mähren" a Slovensko se stalo separátní republikou. Dle přesvědčení okupantů Československo navždy přestalo existovat. Pro poštu adresovanou do Protektorátu "Böhmen und Mähren" pak od 15. března 1939 nabyly platnosti poštovní sazby stejné jako v celé Velkoněmecké říši.

Značnou propagandu v okupovaném území z počátku představovala ruční provizorní razítka, zhotovená ve velké rozmanitosti tvarů, velikostí, stylů i samotné-

Obr. 1 Dopisnice odeslaná z Miroslavi do Berlína. Razítka tvořená svastikou, nacistickou orlicí a řádkovým textem "Misslitz". Přídavné datové razítko má chybné datum.

Obr. 2 Tiskovinová obálka odeslaná z Mikulova do Ratiboře. Jednokruhové razítko s datem obsazení a nacistickým znakem.

Obr. 3 Dopisnice ze Znojma do Aachenu s propagačním ručním razítkem v červené barvě "Der Führer in Znam", neodpovídajícím skutečnosti. Frankatura orazítkována provizorně užitým tehdejším československým, původně dvojjazyčným kovovým ručním razítkem, zmrzačeným odstraněním českého "ZNOJMO I".

Obr. 4 Dopisnice z Liliendorfu (dnes Lesná) do Berlína, s provizorním řádkovým gumovým razítkem "LILIENDORF". Narodil od pravidel však chybí vyznačení data.

Obr. 5 Doporučený dopis z Moravského Krumlova do Duisburgu v Německu. Správně frankován 42 feniky (12 feniků poplatek za vnitřní dopis a 30 feniků poplatek za doporučený dopis). V R-nálepce název odesílatelského poštovního úřadu doplněn razítkem. Příchozí razítko je na rubu dopisu.

ho obsahu. Měla být používána až do doby, než budou nahrazena definitivními kovovými kruhovými datovými razítky. To však nebylo respektováno ve stejné míře v celém okupovaném pásmu jižní Moravy, jak o tom svědčí příklady, uvedené na obr. 1, 2 a 3.

V okupovaném území na jižní Moravě byla na rozdíl od jiných oblastí Sudet zřídka používána provizorní řádková jednoduchá, místně zhotovená gumová razítka. Na obr. 4 je jeden z takových vzácnějších příkladů.

V prvních dnech okupace většina poštovních úřadů, nacházejících se v okupované oblasti jižní Moravy, obdržela nová ocelová kruhová datová razítka. Tato pouze německá razítka se dělí na tři typy, která pro jednoduchost označujeme jako typy A, B a C. Všechna jsou dvojkruhová. Typ A (obr. 5) má vnitřní kruh přerušen ve spojích s příčkami středového můstku. Typ B (obr. 6) nemá vnitřní kruh přerušen. Typ C (obr. 7 a 8) má vnitřní kruh přerušen a příčky středového můstku jsou protaženy k vnějšímu kruhu.

Za dobu bezmála sedm let trvající německé okupace byl v okupované části jižní Moravy použit nevelký počet pamětních nebo příležitostných razítek. Dvě taková razítka jsou uvedena na obr. 9 a 10.

Po druhé světové válce byly Sudety spolu s Protektorátem a Slovenskem opět spojeny v Československou republiku. V letech 1945 a 1946 zde bylo v používání velké množství provizorních a "znárodněných" razítek, kdy do té doby používaná razítka doznávala úprav odstraňováním německých nápisů. To už však je jiná historie.

W. A. Dawson

Velká Británie

Překlad z angličtiny V. Ustohal.

Prameny

- Autoatlas České socialistické republiky, Praha.
- The Times Atlas and Gazetteer. Vydal Times Newspaper, 1921.
- Poštovní směrovací čísla. Různá vydání. Čs. min. pošt.
- Die Politischen Gemeinden des Reichgaues Sudetenland. Publikace S.D.P.
- Gesamtverzeichnis der Sudetendeutschen Postorte mit Angabe des Leitwings. Vydal R.P.O. Breslau, 10.12.1938.
- Monografie československých známek, svazky 1, 13, 14, 16 I & II, 17 & II.
- Richet, R.: Les Emissions, Surcharges, Oblitérations et Vignettes des Sudetes 1880 – 1970.
- Hörr, H. – Dub, E.: Die Postwertzeichen des Sudetenlandes.
- Quaiser, K. a H.: Die Not- und Befreiungsstempel in der sudetendeutschen Gebieten 1938/39.
- The German occupation of Sudetenland 1938. Monograph No. 6. Published by Czechoslovak Philatelic Society of Great Britain.

Obr. 6 Doporučený dopis ze Znojma 1 do Prahy XII. Celkově pře frankován 78 feniky a charitativním příplatkem 212 feniků místo správného poštovního 42 feniků. Dopis byl zřejmě zhotoven pro sběratele.

Obr. 7 Obchodní doporučený dopis ze Slavonic do Berlína. Chybně frankován 52 feniky místo správného poštovního 42 feniků. R-nálepka s názvem odesílatelského poštovního úřadu doplněným razítkem s rozlišovacím písmenem "b".

Obr. 8 Nefrankovaná místní pohlednice s ručně dopsaným "Feldpost" odeslaná ze Slavonic německému pěšákovi. Razítko jako na obr. 7, avšak s rozlišovacím písmenem "a".

Obr. 9 Dopis ze Znojma do Kielu správně vyplacený 12 feniky. Příležitostné razítko v červené barvě k "Regionálnímu dni Národně socialistické německé dělnické strany" (National Sozialistische Deutsche Arbeiter Partei) s datem 21.5.1939.

Obr. 10 Doporučený dopis s příležitostným razítkem Znojmo 2 ke 150. výročí narození spisovatele Karla Postla (známého též jako Charles Sealsfield) v Popicích u Znojma, použitým k orážení německé 4 fenikové známky. Orážítkování bylo zřejmě provedeno z ochoty. Dopis adresovaný do Brna byl poté odeslán doporučeně z Únanova (německy Winau), nacházejícího se asi 5 km severně od Znojma, tedy v tehdejší Protektorátu. Byl vyplacen 1.20 K v protektorátních známkách a německou 30 fenikovou známkou s portrétem Hitlera jako poplatkem za doporučený dopis. Použito dvojkruhové dvojjazyčné razítko "*WINAU*/16.III.43—7/a/ÚNANOV".

